

Çeviri Yazılar / *Translations*

Filtreleme Yazılımlarının Kütüphane Kullanımına İlişkin Bildirim*

Statement on Library Use of Filtering Software

Amerikan Kütüphane Derneği Entellektüel Özgürlük Komitesi

Çev. Yaşar Tonta**

26 Haziran 1997 tarihinde Reno'daki Amerika Birleşik Devletleri Anayasa Mahkemesi *Amerika Birleşik Devletleri Başsavcısı ve Diğerleri ile Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği ve Diğerleri* davasında “Birinci Anayasa Değişikliği” nin¹ temel ilkelerini kapsamlı bir biçimde yeniden onayladı ve Internet üzerinden gerçekleştirilen iletişimin Anayasada en yüksek korumayı hak ettiğine karar verdi.

Mahkemenin en temel kararı, Internet üzerinden gerçekleştirilen iletişimin kitaplar, dergiler, gazeteler ve bir cadde köşesi kürsüsü konuşmacılarıyla aynı düzeyde anayasal korumayı hak etmesiydi. Mahkeme, Internet’in “dünya çapında milyonlarca okuyucu, izleyici, araştırmacı ve alıcıya hitap etmek ve onlardan haber almak için geniş bir platform oluşturduğuna” ve “telefon hattına sahip her-

* Bildirim’in orijinali için bk. *Statement On Library Use of Filtering Software*. <http://www.ala.org/ala/aboutala/offices/oif/statementspols/ifresolutions/statementlibrary.cfm>

** Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi. e-posta: tonta@hacettepe.edu.tr

¹ 15 Aralık 1791’de kabul edilen ABD Anayasası Birinci Anayasa Değişikliği (First Amendment) sivil özgürlüklerle ilgili düzenlemeler içermektedir: “Kongre, bir dini kuruma saygı duyan veya serbestçe bir dinin ibadetini yasaklayan; veya ifade veya basın özgürlüğünü kısıtlayan; veya halkın barışçıl bir biçimde toplanıp hükümete şikayetlerini bildiren dilekçe verme hakkını yasaklayan hiç bir yasa yapamaz.” Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/First_amendment. (ç.n.).

hangi bir kişinin kürsüden konuşan birinden daha fazla ses çıkaran bir kasaba çığırkanı olabileceğine” karar verdi.

Kütüphaneler açısından Anayasa Mahkemesinin en kritik kararı, Internet’te içerik sağlayan kütüphanelerin raflardaki kitaplara uygulanan aynı anayasal koruma altında bunu yapmaya devam edebilmeleridir. Mahkemenin “Internet’in çok sayıdaki demokratik forumlarının tam anayasal korumayı hak ettiğine” karar vermesi, kullanıcılarına Internet erişimi sağlayan kütüphanelerin korunmasına hizmet etmektedir. Mahkeme, bireylerin tüm dünyadan haber almalarının ve tüm dünyaya seslenebilmelerinin önemini onayladı. Kütüphaneler başka yollardan bu fırsatlara sahip olamayacak birçok kişiye bunu sağladı. Anayasa Mahkemesinin kararı bu erişimi korur.

Anayasal koruma altındaki ifadeleri engellemek için kütüphanelerde yazılım filtresi kullanımı Birleşik Devletler Anayasasına ve federal yasalara aykırıdır ve [bu durum] kütüphane ve kütüphane yöneticileri için yasal bir riske yol açabilir. Amerikan Kütüphane Derneği anayasal koruma altındaki ifadelere erişimi engellemek için kütüphanelerde yazılım filtresi kullanılmasının *Kütüphane Hakları Bildirgesini*² ihlal ettiğini beyan eder.

Engelleme/ Filtreleme Yazılımı Nedir?

Engelleme / filtreleme yazılımı

- **Ürünle ilgili bir iç veri tabanına dayanan Internet içeriğine erişimi engellemek, veya;**
- **Ürün dışında tutulan bir veri tabanı aracılığıyla Internet içeriğine erişimi engellemek, veya;**
- **Üçüncü bir parti tarafından bu sitelere atanan belirli bir reytingi olan Internet içeriğine erişimi engellemek, veya;**
- **Bir anahtar sözcük veya deyim ya da metin dizisine dayanan metin tarama yoluyla Internet içeriğine erişimi engellemek, veya;**
- **Renk veya tona dayanan piksel tarama yoluyla Internet içeriğine erişimi engellemek, veya;**
- **Bilginin kaynağına dayanarak Internet erişimini engellemek için kullanılan bir mekanizmadır.**

² Bildirgenin Türkçe çevirisi için bkz. “Kütüphane Hakları Bildirgesi” *Bilgi edinme özgürlüğü* içinde (s. 79). Yay. haz. Yaşar Tonta ve Ahmet Çelik. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1996. (ç.n.).

Kütüphanelerde Engelleme/ Filtreleme Yazılımı Kullanımı İle İlgili Sorunlar

- Kamu destekli kütüphaneler, bakış açısı ya da içerik farklılığına dayanarak bilgiye erişimi engellemeyi yasaklayan Birinci Anayasa Değişikliğine tabi hükümet kurumlarıdır.
- Kütüphaneler dışlayıcı değil kaynaştırıcı yerlerdir. Güncel engelleme / filtreleme yazılımları sadece bazılarının “sakıncalı” saydığı materyale erişimi önlemez, Birinci Anayasa Değişikliği ile korunan bilgilere erişimi de engeller. Sonuçta yasal ve faydalı materyale erişim kaçınılmaz şekilde engellenir.
- Filtreler üreticilerin bakış açısını topluma empoze edebilir.
- Üreticiler genellikle neyin engelleniyor olduğunu açıklamazlar ya da yanlışlıkla engellenmiş olan sitelere kullanıcıların erişmesi için gereken yolları göstermezler.
- İçeriğe erişimi engellemek için kullanılan ölçütler belirsiz bir biçimde tanımlanır ve öznel olarak uygulanır.
- İnternet sitelerinin büyük çoğunluğu bilgilendirici ve faydalıdır. Engelleme / filtreleme yazılımları sık sık engellenmesi istenmeyen materyallere erişimi de engeller.
- Çoğu engelleme / filtreleme yazılımı ev pazarı için tasarlanmıştır ve çocuklarının yerine karar veren ebeveynlerin tercihlerine yanıt vermek amaçlamıştır. Bu ürünler kütüphane pazarına girdiği zaman kütüphanelerin temel misyonu ile uyumsuzluk yarattı. Kütüphaneler farklı tercih ve görüşleri olan geniş ve çeşitli bir topluma hizmet etmekten sorumludur. İnternet sitelerine girişi engelleme kütüphane misyonlarına aykırıdır, çünkü kütüphanenin bilgiye erişimi sınırlamasını gerektirir.
- Tüm İnternet erişimini filtrelemek bireysel kullanıcıların değişik yaş ve olgunluk düzeylerine uyarlanamayan her boya uyan bir “çözüm”dür.
- Kütüphanecilerin bir rolü bilgi kaynaklarının seçiminde kullanıcılara öneride bulunmak ve yardım etmektir. Ebeveynler ve sadece ebeveynler kendi çocuklarının İnternet de dahil kütüphane kaynaklarına erişimini ve sadece kendi çocuklarının erişimini- sınırlama hak ve sorumluluğuna sahiptirler. Kütüphaneciler ebeveyn hizmeti vermez.
- Engelleme / filtreleme yazılımlarının kütüphane kullanımı ebeveynlerle [kütüphane arasında] çocuklarının okumalarını veya görmelerini iste-

medikleri Internet'teki materyallere **erişememelerini** [garanti eden] bir zımni akit (örtük sözleşme) oluşturur. Kütüphaneler yazılımların teknolojik yetersizliklerinden dolayı bu zımni akdi gerçekleştiremezler.

- Çocuk pornografisinin üretim ve dağıtımını ve müstehcenliği yasaklayan yasalar Internet'te [de] geçerlidir. Bu yasalar kütüphanelerin ve kullanıcıların korunmasını sağlar.

Internet'e Erişimi Artırmak İçin Kütüphaneniz Ne Yapabilir?

- Internet ve Internet aracılığıyla erişilebilen zengin bilgilerden en iyi nasıl yararlanılabileceği hakkında kendinizi, personelinizi, kütüphane kuruluşunu, yönetim kurullarını, toplum önderlerini, ebeveynleri, seçilmiş gelmiş görevlileri, vs. eğitin. Kütüphaneler ve Internet hakkındaki bilgilere Amerikan Kütüphane Derneği Entellektüel Özgürlük Ofisi'nin (OIF) web sitesinden (Filtreler ve Filtreleme) erişilebilir.
- Birinci Anayasa Değişikliği [hükümlerini] kütüphanenizde genel kütüphane materyallerine erişim politikalarıyla uyumlu yazılı Internet kullanım rehberleri ve politikaları geliştirip uygulayarak destekleyin. Internet Kullanım Politikaları hakkındaki bilgiler OIF web sitesinde Checklist for Creating an Internet Use Policy (Internet Kullanım Politikası Oluşturmak İçin Denetim Listesi) altındadır. (Ayrıca bk.: Resolutions of State Library Associations Supporting Legal Action by the American Library Association to Challenge CIPA in Federal Courts (Eyalet Kütüphane Derneklerinin Amerikan Kütüphane Derneği'nin CIPA⁴ ile Mücadele Etmek İçin Federal Mahkemelerde [Başlattığı] Yasal Eylemi Destekleme Kararları) altındaki "Internet Filtering Statements of State Library Associations" (Eyalet Kütüphane Birliklerinin İnternet Filtreleme Bildirimleri) ve Access to Electronic Information, Services, and Networks (Elektronik Bilgi, Hizmetler ve Ağlara Erişim) altındaki Access to Electronic Information, Services, and Networks: An Interpretation of the Library Bill of Rights (Elektronik Bilgi, Hizmetler ve Ağlara Erişim: Kütüphane Hakları Bildirgesinin Yorumu).)

³ CIPA: Children's Internet Protection Act. ABD'de ilköğretim okulları ve kütüphanelerin federal bütçeden yararlanmak için çocukları zararlı çevrimiçi içerikten korumak amacıyla Internet filtreleri kullanmalarını şart koşan 21 Aralık 2000'de kabul edilen ve ABD Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasaya uygun bulunan (23 Haziran 2003) yasa. Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Children%27s_Internet_Protection_Act. (ç.n.).

- Kullanıcı ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayan Web sitelerine kullanıcıların erişimini kolaylaştırarak Internet kullanımını artırın.
- Gerek genel kullanım için gerekse çocukların kullanımı için tasarlanan kütüphane Web sayfaları yaratın ve yaratılmasını teşvik edin. Bu sayfalar kütüphane personeli tarafından gözden geçirilen sitelere gönderme yapılmalıdır.
- Kullanıcının mahremiyetini korumak için özel ekranlar kullanmayı düşünün ya da ekranları başkalarının göremeyeceği şekilde düzenleyin.
- Ebeveynleri ve çocukları Internet kullanımı konusunda eğitmek için Internet’te çeşitli yararlı kaynaklar, Internet’te çocuk güvenliği, filtreleme yazılımlarının eksiklikleri ve zaman, yer ve davranış sınırlamasına ilişkin kütüphane kurallarını içeren Internet bilgisi sağlayın.
- Kullanıcı davranış politikalarını oluşturun ve uygulayın.

Amerikan Kütüphane Derneği Entellektüel Özgürlük Komitesi
1 Temmuz 1997; 17 Kasım 2000’de gözden geçirildi.